

Ks. Ireneusz Celary

TAJEMNICA EUCHARYSTII W WYPOWIEDZIACH
JANA PAWŁA II PODCZAS PIELGRZYMEK DO POLSKI

Przy okazji kolejnych rocznic związanych z wyborem Jana Pawła II na Stolicę Piotrową lub związanych z jego odejściem „do domu Ojca”, które wspólnie przeżywamy, niezmiennie powraca ta sama myśl: jakże mało jeszcze wiemy o naszym papieżu! Jak bardzo słaba jest nasza wiedza związana z jego przepowiadaniem do nas Polaków¹. Szczególnie pielgrzymki apostolskie Jana Pawła II do Polski pozostaną, zwłaszcza dla Kościoła katolickiego oraz całego naszego narodu, niezwykle i niezapomnianym wydarzeniem. Każda z nich miała bowiem swój charakter oraz wymowne znaczenie².

Przy tej okazji warto więc, może po raz kolejny, podjąć się trudu pochylenia nad niezwykle bogatym w różne treści nauczaniem papieskim, skierowanym do nas podczas jego pielgrzymek do Ojczyzny. W artykule niniejszym, naszą uwagę pragniemy skierować szczególnie na tematykę eucharystyczną tych wypowiedzi. Dlatego też z bogatego w przesłanie teologiczno-pastoralne przesłania papieża, dokonamy wyboru tych zagadnień, które związane były z liturgią i duszpaster-

¹ Por. *Pytania do papieża*. Red. J. Kiliańczyk-Zięba. Kraków 2004 s. 183.

² Zob. A. FRISZKE. *Rekolekcje narodowe*. „Wież” 42:1999 nr 8 s. 34-40; S. KOWALCZYK. *Teologia pielgrzymek Jana Pawła II do Ojczyzny*. „Ethos” 4:1991 nr 1/2 s. 254-269; A. MAGDZIAK-MIKLASZEWSKA. *Posługa dla Polski*. „Wież” 40:1997 nr 8 s. 112-119.

stwem, wśród których, zwłaszcza tematyka nawiązująca do tajemnicy Eucharystii, wydaje się być konieczna do ponownego odczytania, poznawania i przyswajania³.

Na początku należy również zauważyć, że wszystkie wielkie zgromadzenia rodaków z Janem Pawłem II to były zebrania, które odbywały się wokół ołtarza, podczas sprawowania Eucharystii, przy udziale wielotysięcznych, a nawet milionowych rzesz. Sprawowana wówczas w sposób uroczysty liturgia pozostanie niewątpliwie dzisiaj wzorem dla celebracji liturgii w każdej polskiej parafii, a wygłoszone podczas nich homilie i kazania powinny stanowić jedną wielką katechezę dotyczącą Eucharystii⁴.

I. EUCHARYSTIA ŹRÓDŁEM I SZCZYTEM CELEBRACJI PAPIESKICH W POLSCE

Kościół żyje nieustannie w zbawczym czasie, żyje w postawie ofiary Jezusa Chrystusa, który jest Jego Głową. Przynależność do Kościoła jest zatem również włączeniem w Chrystusa, także w Jego ofiarę. W każdej Eucharystii, w sposób sakramentalny zostaje uobecniona Ofiara krzyżowa Chrystusa i dlatego też Eucharystia stanowi ośrodek kultu chrześcijańskiego i centrum życia Kościoła⁵.

Podczas spotkań Jana Pawła II z wiernymi w Polsce, celebracja Eucharystii stanowiła taki centralny punkt. Udział wiernych w tych Mszach św. związany był bowiem nie tylko ze spotkaniem z Namieśnikiem Chrystusowym na ziemi, ale zauważyć można było również i to, że wielu z nich pragnęło głęboko doświadczyć tajemnicy Eucharystii i spotkać się z realnie obecnym w niej Chrystusem. Jednocześnie wierni, którzy przyszli na spotkanie z papieżem, mieli doskonałą okazję do usłyszenia rozważań papieskich dotyczących Eucharystii, sami też mogli doświadczyć świadectwa życia eucharystycznego Jana Pawła II, który na mocy powierzonego mu urzędu posługiwania z mocą głosił słowo Boże poparte nauką Kościoła.

³ Zob. G. M. AGNELO. *Jan Paweł II i liturgia*. „Anamnesis” 3:1996/97 nr 2 s. 13-17.

⁴ Zob. W. ZAGRODZKI. *Człowiek drogą Kościoła. Jan Paweł II w Polsce*. Kraków 2002 s. 349-354.

⁵ Zob. *Teologia i obrzędy Eucharystii*. Red. A. Znak. Oleśnica – Wrocław 1992 s. 5-30.

I. EUCHARYSTIA SERCEM SPOTKAŃ WIERNYCH Z JANEM PAWŁEM II

Eucharystia jest źródłem nadprzyrodzonych mocy i szczytem działalności Kościoła oraz poszczególnych ludzi⁶. Prawdę tę starał się również podkreślać papież Jan Paweł II, który podczas swego długiego pontyfikatu, doskonale wyczuwał, że tak naprawdę nie ma pełniejszego spotkania człowieka z Bogiem, jeśli nie dokona się ono podczas Eucharystii⁷. Wokół tego spotkania odbywały się także i inne nabożeństwa czy mniej oficjalne spotkania papieskie.

Papież otwarty był także na inne formy ewangelizacyjne, ale jednocześnie wskazywał na Mszę św., jako formę najbardziej właściwą, jako na samo dzieło zbawcze Chrystusa, które ma wartość obiektywną i już dokonaną. Przez celebracje eucharystyczne, którym przewodniczył, uczył głębokiego wnikania z pokorą w tajemnice Boże i jednoczenia się z Chrystusem ofiarowującym się codziennie za świat i ludzi w sposób bezkrwawy na ołtarzu.

Według G. M. Agnelo nowością, wyróżniającą pontyfikat Jana Pawła II od dotychczasowej praktyki watykańskiej, była „(...) jego wola celebrowania codziennej Mszy św. w prywatnej kaplicy przy udziale grupy wiernych. Wiele (...) osób z całego świata miało szczęście uczestniczyć w tej szczególnej modlitwie z Ojcem Świętym; modlitwie pozostającej w duszy na zawsze i umacniającej człowieka na każdy dzień w jego ziemskim pielgrzymowaniu”⁸.

Podobnie i sprawowanie Eucharystii z wiernymi stanowiło najważniejszy punkt każdego papieskiego pielgrzymowania. Był to przy tym również wyraz zatroskania papieża o Kościół, którego był widzialną głową, jak i podkreślenie wielkiej wagi i wartości uczestnictwa zwłaszcza w niedzielnych celebracjach eucharystycznych⁹.

⁶ Por. *Tamże*, s. 24-25.

⁷ Zob. JAN PAWEŁ II. *Eucharystia sakramentem życia. Statio Orbis na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego w Nairobi (18 VIII 1985)*. W: Jan Paweł II. *Eucharystia sercem Kościoła*. Red. A. Wieczorek. Warszawa 2005 s. 70-77.

⁸ G. M. AGNELO. *Jan Paweł II i liturgia*. „Anamnesis” 3:1996/97 nr 2 s. 13.

⁹ Zob. JAN PAWEŁ II. *Kościół zgromadzony wokół Eucharystii. Nieszpory inauguracyjne XLVII Międzynarodowy Kongres Eucharystyczny w Rzymie (18 VI 2000)*. W: Jan Paweł II. *Eucharystia sercem*. s. 151-152.

Wielu uczestników eucharystycznych spotkań z Janem Pawłem II w Polsce podkreśla również, że każda liturgia papieska stanowiła dla nich swego rodzaju jakby wspaniałą *sumę*, której przewodniczył papież w otoczeniu biskupów, z prezbiterami, diakonami oraz milionową często rzeszą wiernych. Liturgie te były sprawowane w sposób wzorcowy. Wyraźnie podkreślone w nich były: miejsce przewodniczenia, godny stół słowa Bożego, stół Ofiary, jak również i liczny udział wiernych, biorących udział w liturgii: różne zespoły – np. lektorzy, schole, chóry. W modlitwy wiernych włączano aktywnie przedstawiciele różnych stanów (np. świeckich, osoby konsekrowane), zawodów itd.

2. UCZESTNICTWO W POLSKICH KONGRESACH EUCHARYSTYCZNYCH

W księdze liturgicznej *Komunia Święta i kult Eucharystii poza Mszą Świętą* czytamy, że kongresy eucharystyczne: „należy uważać za «stacje», na które jakaś wspólnota zaprasza cały miejscowy Kościół, albo jakiś miejscowy Kościół zaprasza inne Kościoły jednego kraju, czy narodu, a nawet z całego świata, aby wspólnie, doskonalej zgłębiać jakiś aspekt tajemnicy eucharystycznej oraz uczcić ją publicznie w duchu miłości i jedności”¹⁰. Są one, jak zauważył papież Paweł VI w 1968 r., „wielkim zgromadzeniem duchownych i wiernych, dla uczczenia Eucharystii”¹¹.

Ważną i jakże istotną częścią papieskiego pielgrzymowania do Polski, było również uczestnictwo oraz przewodniczenie przez Jana Pawła II polskim Kongresom Eucharystycznym.

Podczas III pielgrzymki do Ojczyzny (8-14.06.1987), papież uczestniczył w II Krajowym Kongresie Eucharystycznym. Przewodniczył także Mszy św. na rozpoczęcie kongresu w warszawskim kościele Wszystkich Świętych (8 czerwca) oraz na jego zakończenie – również w Warszawie (14 czerwca) – na placu Defilad. Hasło Kongresu stanowiły słowa wyjęte z Ewangelii Janowej: „Do końca ich umiłowal” (J 13, 1). Zdaniem organizatorów, miały one wprowadzać w samą istotę eucharystycznego misterium oraz stanowić motto papieskiej pielgrzymki¹². Założenia, na których oparto przeprowadzenie

¹⁰ *Komunia Święta i kult Eucharystii poza Mszą Świętą*. Katowice 1985 s. 48.

¹¹ Cyt. za: G. OURY, B. ANDRY. *Les Congres eucharistiques*. Solesmes 1980 s. 206.

¹² Por. *Cóż powiedzieć: żal odjeżdżać! Jan Paweł II w Polsce. Fragmenty homilii i przemówień*. Red. A. Sujka. Warszawa 2006 s. 87.

Kongresu krajowego w Warszawie, można by sprowadzić do kilku ważniejszych punktów: uwielbienie Chrystusa w Najświętszym Sakramencie (główny i zasadniczy cel); pogłębienie świadomości oraz kultury chrześcijańskiej w rodzinie; integracja narodu na fundamencie Eucharystii¹³.

Kongres eucharystyczny w Warszawie przygotowywał także wiernych już bezpośrednio do przeżycia 46. Międzynarodowego Kongresu, który miał miejsce w 1997 r. we Wrocławiu (25.05.-1.06.1997), a którego hasłem były słowa: „Eucharystia i wolność”, zaczerpnięte z listu św. Pawła do Galatów 5, 11. Papież wypowiedział tu m.in. słowa, które były echem jego wypowiedzi z Warszawy z dnia 9.06.1991 r. Jan Paweł II mówił wtedy, że: „Wolności nie można tylko posiadać. Trzeba ją stale, stale, stale zdobywać”¹⁴. Ponadto papież dodał, że: „Egzamin z naszej wolności jest przed nami. (...) Zdobywa się ją, czyniąc z niej dobry użytek – czyniąc użytek w prawdzie, bo tylko «prawda czyni wolnymi» (por. J 8, 32) ludzi i ludzkie wspólnoty, społeczeństwa i narody. Tak uczy Chrystus”¹⁵. Właśnie Eucharystia jest, zdaniem Jana Pawła II, źródłem tej prawdziwej wolności w służbie miłości.

Na zakończenie 46. Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego we Wrocławiu papież zwrócił również uwagę na istotę Eucharystii. W homilii przypomniał m.in. głęboką naukę płynącą z tajemnicy Ciała i Krwi Pańskiej: „Oto Chrystus przyszedł na świat, aby obdarzyć człowieka życiem Bożym. Nie tylko głosił Dobrą Nowinę, ale także ustanowił Eucharystię, która ma do końca czasów uobecniać Jego odkupieńcze misterium. A wybrał jako środek wyrazu elementy natury – chleb i wino, pokarm i napój, które człowiek musi spożywać, ażeby utrzymać się przy życiu. Eucharystia jest właśnie takim pokarmem i napojem. Ten pokarm zawiera w sobie całą moc Chrystusowego odkupienia. Człowiek, ażeby osiągnąć życie wieczne, potrzebuje Eucharystii. Jest to pokarm oraz napój, który przemienia życie człowieka i otwiera przed nim horyzont życia wiecznego. Spożywając Ciało i Krew Chrystusa, człowiek już tu na ziemi nosi w sobie zalążek życia wiecznego, gdyż Eucharystia jest sakramentem życia w Bogu.

¹³ Zob. B. NADOLSKI. *Święto Eucharystii*. Warszawa – Kraków 1987 s. 65 nn.

¹⁴ JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy Świętej beatyfikacyjnej ojca Rafała Chylińskiego* (Warszawa, 9 czerwca 1991 roku). W: *Cóż powiedzieć*. s. 200.

¹⁵ *Tamże*.

Mówi Chrystus: «Jak Mnie posłał żyjący Ojciec, a Ja żyję przez Ojca, tak i ten, kto Mnie spożywa, będzie żył przez Mnie» (J 6, 57)¹⁶.

Jan Paweł II wskazał ponadto na realną więź pomiędzy tajemnicą Kościoła i tajemnicą Eucharystii, podkreślając że: „Kościół żyje Eucharystią, z niej czerpie duchowe energie do pełnienia swej misji. Ona daje mu siłę wzrostu, ona go jednoczy. Eucharystia jest sercem Kościoła”¹⁷. Po raz kolejny papież wskazał podczas tych kongresów na Eucharystię, jako na centrum jego wszystkich uroczystych zgromadzeń¹⁸.

II. GŁÓWNE WĄTKI EUCHARYSTYCZNEGO PRZESŁANIA PAPIEŻA DO RODAKÓW

Eucharystia jest wspaniałym darem, który składamy Bogu i Ojcu w ofierze. Jeżeli jednak dar ten nie stanie się także i naszym darem, możemy nie znaleźć łaski w oczach Bożych¹⁹. Doskonale zdawał sobie z tego sprawę papież Jan Paweł II, który w swym nauczaniu do Polaków wskazał na wiele wątków związanych z przeżywaniem Eucharystii. Zbyt obszerny musiałby to być jednak artykuł, gdybyśmy mieli poruszyć wszystkie zagadnienia związane z nauczaniem papieża na temat Eucharystii podczas polskich pielgrzymek. Stąd też, podejmując się tego zadania, pragniemy wydobyć tylko te sprawy, na które Jan Paweł II wskazywał najczęściej. Zwłaszcza w wygłoszonych przez papieża homiliach akcent padał najczęściej na następujące zagadnienia związane z Eucharystią: jako sakrament miłości²⁰, jako źródło życia wewnętrznego, jako sakrament, który buduje Kościół. Papież zwracał też często uwagę na związek sakramentu Eucharystii z Maryją.

¹⁶ JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na zakończenie Międzynarodowego Kongresu Eucharystycznego*. W: Jan Paweł II. *Pielgrzymki do Ojczyzny 1979-1983-1987-1991-1995-1997-1999. Przemówienia i homilie*. Kraków 1999 s. 877.

¹⁷ *Tamże*. s. 874.

¹⁸ Por. J. STEFAŃSKI. *Liturgia V pielgrzymki papieża Jana Pawła II do Polski (31 V-10 VI 1997)*. „Liturgia Sacra” 3:1997 nr 2 s. 29.

¹⁹ Por. R. RAK. *Eucharystia w życiu chrześcijańskim*. Katowice 1984 s. 210.

²⁰ Zob. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w kościele Wszystkich Świętych na rozpoczęcie II Krajowego Kongresu Eucharystycznego*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 391.

I. EUCHARYSTIA SAKRAMENTEM MIŁOŚCI

Już w swojej pierwszej encyklice *Redemptor hominis* Jan Paweł II wyraźnie pisał o obowiązku miłości w podzięce za miłość Zbawiciela, który udziela się w bezgranicznym zaufaniu²¹. Zagadnienie to kontynuuje papież także m.in. podczas swoich pielgrzymek apostolskich do Polski. W wielu homiliach Jan Paweł II skierowywał bowiem uwagę słuchaczy na temat Eucharystii rozumianej jako „miłość do końca”.

Podczas homilii wygłoszonej w czasie Mszy św. w kościele Wszystkich Świętych w Warszawie (08.06.1987) papież zachęcał Polaków: „Ziemio polska! Ziemio ojczysta! Zjednocz się przy Chrystusowej Eucharystii, w której krwawa Ofiara Chrystusa ponawia się wciąż i na nowo urzeczywistnia pod postacią Najświętszego Sakramentu wiary”²². Z kolei w Tarnowie (10.06.1987), w czasie nieszpórów eucharystycznych, Jan Paweł II skierował do księży, zakonnic i zakonników takie słowa: „Eucharystia nie tylko świadczy o Tym, który nas umiłował aż do końca. Eucharystia do takiej miłości wychowuje”²³.

Zdaniem Jana Pawła II, Eucharystia, przez to, że jest sakramentem miłości, buduje wspólnotę wiernych, buduje Kościół i tylko w ten sposób można osiągnąć życie w królestwie Bożym. Podczas Mszy św. w kaplicy Cudownego Obrazu na Jasnej Górze w 1987 r. papież powiedział, że miłość Boga, którą Syn Boży nas do końca umiłował „sakramentalnie stale jest obecna w Eucharystii. (...) Eucharystia stała się Najświętszym Sakramentem Kościoła. Stała się znakiem nieomylnym Odkupiciela świata. Stała się codzienną zapowiedzią, przyszłego wieku w królestwie Bożym”²⁴.

Podobnie i w Gdańsku w 1987 r., w czasie spotkania z chorymi, Jan Paweł II nawiązał do Eucharystii jako daru miłości, jaki Bóg złożył w Jezusie Chrystusie: „W żadnym bowiem dziele, którego Bóg dokonuje swą wszechmocą, miłość nie objawia się tak istotowo, jak w tym, że

²¹ TENŻE. Encyklika *Redemptor hominis* (4 III 1979). Warszawa 1981 (20).

²² TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w kościele Wszystkich Świętych*. s. 387.

²³ TENŻE. *Homilia w czasie nieszpórów eucharystycznych skierowana do księży, zakonników i zakonnic*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 431.

²⁴ TENŻE. *Homilia podczas Mszy św. odprawionej w kaplicy Cudownego Obrazu*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 505 i 506.

Bóg daje siebie. Daje siebie w Synu: Ojciec daje Syna – daje siebie w Synu. Eucharystia jest sakramentem tego Daru. Sakramentem – czyli znakiem widzialnym, przez który ten Dar, ta Miłość Ojca w Synu, nie tylko zostaje oznaczony, wyrażony, ale zostaje urzeczywistniony²⁵.

2. EUCHARYSTIA ŹRÓDŁEM ŻYCIA WEWNĘTRZNEGO

Eucharystia jest także pokarmem przeznaczonym dla wzrostu i rozwoju życia Bożego każdego pojedynczego chrześcijanina, a potem również i Kościoła²⁶. Bez czerpania z tego źródła następuje duchowa śmierć. Eucharystia nadaje bowiem rytm życiu, wymaga przychodzenia, czerpania oraz odchodzenia, przynoszenia owoców i brania łaski (duchowych darów). Tylko w takim wzajemnym powiązaniu Eucharystii jest dla życia człowieka owocna. Tylko wówczas jest ona źródłem życia wewnętrznego oraz jego centrum²⁷.

Papież Jan Paweł II, ukazując Polakom prawdę o Eucharystii jako źródle życia wewnętrznego, wskazywał na to, że jest ona źródłem siły oraz miłości, że jednoczy i umacnia ludzi, oraz że w tej miłości łączącej braci pozwala zbliżyć się i trwać w tej Miłości, jaką jest On sam. Już na początku swojej trzeciej pielgrzymki do Ojczyzny, na lotnisku Okęcie w Warszawie, papież w swoim powitalnym przemówieniu do rodaków zwrócił uwagę na sakrament Eucharystii, który „pomaga odbudować wiarę w słuszne ideały, wolę życia, odbudować nadzieję”²⁸.

Z kolei w homilii skierowanej do środowiska akademickiego KUL (09.06.1987) Jan Paweł II przypomniał, że: „Eucharystii znajduje swój sakramentalny wyraz wszystko, co Ojciec dał Synowi. Dał, ażeby Syn ogarnął i przeobraził, przemienił to wszystko tą właśnie miłością, którą do końca umiłował. Jest Eucharystia równocześnie źródłem tej miłości – w nas. (...) Jest wezwaniem do tej miłości, która ostatecznie wyzwala człowieka, która zbawia, która daje życie wieczne”²⁹.

²⁵ TENZE. *Homilia w czasie Mszy św. dla chorych transmitowanej przez radio*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 538.

²⁶ Por. R. RAK. *Eucharystia w życiu*. s. 97.

²⁷ Por. *Teologia i obrzędy*. s. 25.

²⁸ JAN PAWEŁ II. *Przemówienie powitalne na lotnisku Okęcie*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 372.

²⁹ TENZE. *Homilia w czasie liturgii słowa skierowana do środowiska Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*. W: JAN PAWEŁ II. *Przemówienia*. s. 409.

W innych miejscach papież podkreślał także, że nie wolno nam zapominać o tym, że Eucharystia jest chlebem na życie wieczne. Mówił o tym, zwłaszcza w Łodzi (13.06.1987), gdzie w czasie Mszy św., połączonej z udzielaniem dzieciom I Komunii św., powiedział takie słowa: „Oto dziś dzień wielkiego spożywania chleba żywota. Dzień pierwszej Komunii świętej. (...) Chrystus staje się pokarmem dusz. Jest w was wszystkich, którzy Go przyjmujecie w Komunii świętej”³⁰.

Z kolei w Krakowie w 1987 r., Jan Paweł II odwołał się również do swoich osobistych przeżyć z czasów okupacji. W swoim słowie do młodzieży zgromadzonej przed siedzibą arcybiskupa, papież stwierdził, że w tych trudnych czasach „źródłem siły przebicia była właśnie Eucharystia. I nie tylko dla mnie, dla wielu, a chyba najbardziej dla tych, którym najtrudniej przyszło się przebijać. Ten sakrament był siłą dla narodu w najstraszliwszych doświadczeniach. Więc i teraz też jest siłą przebicia w warunkach, w których się znajdujecie. Jest źródłem siły”³¹.

O znaczeniu Eucharystii w budowaniu jedności w Kościele i świecie mówił papież Jan Paweł II w Warszawie na Stadionie Dziesięciolecia (17.06.1983). Powiedział wtedy: „Niech ta wspólnota wiary i Eucharystii, która nas tutaj dzisiaj połączyła w Warszawie, poniesie się szeroko poprzez granice narodów, a nawet kontynentów, i niech nas połączy w tej jedności, którą stanowimy w Chrystusie i w Jego Kościele”³².

Na spotkaniu w Krakowie, podczas Mszy św. na Błoniach, papież zaakcentował z kolei prawdę, że „Eucharystia nie ma granic”. Celebrując bowiem Eucharystię w jednym konkretnym miejscu sprawuje się ją zawsze w zjednoczeniu z całym Kościołem: „Eucharystia ogarnia całego człowieka we wszystkich wymiarach jego bytowania i powołania. I to jest ta Eucharystia, taka mała – postać chleba, płatek chleba, który ogarniamy naszymi ustami, naszym organizmem, naszym sercem. W tym sercu spotyka się miłość Eucharystii, pokora

³⁰ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. połączonej z udzielaniem I Komunii św.* W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 517.

³¹ TENŻE. *Słowo do młodzieży zgromadzonej przed siedzibą arcybiskupa*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 446.

³² TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej na Stadionie Dziesięciolecia*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 242.

Eucharystii, zamię wyniszczenia Chrystusowego – i jej niczym nie ogarniona wielkość. Chrystus idzie za człowiekiem wszędzie, dokąd idzie człowiek, wszędzie dokąd prowadzą człowieka. Chrystus idzie, jest bowiem Dobrym Pasterzem³³.

Wiele konkretnych słów Jan Paweł II, w swoim nauczaniu o Eucharystii w Polsce, skierował również bezpośrednio do kapłanów, osób konsekrowanych oraz świeckich³⁴. W Warszawie w 1999 r., papież przypomniał m.in. kapłanom, że Eucharystia jest główną i centralną racją bytu sakramentu kapłaństwa. Dlatego też każdy kapłan w sposób szczególnie i wyjątkowy związany jest z Eucharystią³⁵. Osobom konsekrowanym papież przywołał także prawdę o tym, że życie kontemplacyjne głosi Eucharystię, głosi sakrament Chrystusowej miłości „aż do końca”³⁶.

Zwracając się z kolei, podczas ostatniej pielgrzymki w roku 1999, do rodziców, papież zaapelował, „aby podtrzymywali i pielęgowali piękny chrześcijański zwyczaj uczestniczenia we Mszy św. wspólnie ze swoimi dziećmi. Niech żywe będzie w sercach dzieci i młodzieży poczucie tego obowiązku. Niech łaska miłości, którą otrzymujemy, przyjmując Chleb eucharystyczny, umacnia więzi rodzinne. Niech stanie się źródłem apostołskiego dynamizmu rodziny chrześcijańskiej”³⁷.

3. KOŚCIÓŁ ZGROMADZONY WOKÓŁ EUCHARYSTII

W cytowanej już wyżej encyklice *Redemptor hominis* papież Jan Paweł II przypomniał, że: „żywotna siła Kościoła i każdego chrześcijanina, mężczyzny czy kobiety osiąga (...) pełnię właśnie w Eucharystii” (RH 20). Ofiara krzyżowa stoi bowiem u podstawy Kościoła i stanowi

³³ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. beatyfikacyjnej o. Rafała Kalinowskiego i Brata Alberta Adama Chmielowskiego, odprawionej na Błoniach*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 351.

³⁴ Zob. S. KOPEREK. *Kult Eucharystii w nauczaniu po Soborze Watykańskim II*. „Anamnesis” 5:1998/99 nr 2 s. 109 nn.

³⁵ Por. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed katedrą św. Floriana*. W: JAN PAWEŁ II. *Przemówienia*. s. 1139.

³⁶ TENŻE. *Przemówienie do zakonnic klauzurowych zgromadzonych w katedrze*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 374.

³⁷ TENŻE. *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed katedrą*. s. 1139.

również fundament jego życia. Kościół jest ukonstytuowany w Ofierze Chrystusa oraz ma za zadanie być ową ofiarą wobec Boga i ludzkości. W ten sposób Ofiara Chrystusa dynamizuje całe życie Kościoła³⁸.

Również, podczas swoich pielgrzymek apostołskich do Ojczyzny, Jan Paweł II starał się skierowywać uwagę swoich słuchaczy na to zagadnienie. W homilii wygłoszonej przed katedrą św. Floriana w Warszawie (1999) mówił m.in., że: „Od Ostatniej Wieczerzy Kościół buduje się i tworzy przez Eucharystię. Kościół sprawuje Eucharystię, a Eucharystia tworzy Kościół. Tak było wszędzie, gdzie coraz to nowe pokolenia uczniów Chrystusa stawały się Kościołem. Tak było też na ziemi polskiej i tak jest do dzisiaj (...); tym, którzy przyjdą po nas, przekazujemy Ewangelię i Eucharystię”³⁹.

Jan Paweł II określił także Eucharystię jako pulsujące serce Kościoła (por. RH 20). W cytowanej już wyżej homilii, papież pozostawił nam wielkie orędzie, a zarazem i wielkie odpowiedzialne zadanie, dotyczące misji Kościoła w Polsce w naszych czasach: „Trwajcie jednomyślnie na modlitwie w waszych wspólnotach diecezjalnych i zakonnych. Trwajcie w łamaniu chleba, postępujcie w życiu eucharystycznym i rozwijajcie się duchowo w klimacie Eucharystii”⁴⁰.

W swoich przemówieniach do rodaków papież zwracał również uwagę na związek, jaki istnieje pomiędzy Eucharystią, życiem sakramentalnym Kościoła, a słowem Bożym – szczególnie katechezą i katechizacją⁴¹. Eucharystia jest bowiem, według Jana Pawła II, „Najświętszym Sakramentem naszej wiary”⁴² oraz „Najświętszym Sakramentem Kościoła”⁴³. I dlatego w czasie homilii na rozpoczęcie Kongresu Eucharystycznego papież wzywał Kościół polski do jedności: „przy Chrystusowej Eucharystii, w której krwawa ofiara Chrystusa ponawia się wciąż i na nowo urzeczywistnia pod postacią Najświętszego Sakramentu wiary”⁴⁴.

³⁸ Por. *Teologia i obrzędy*. s. 28.

³⁹ JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie liturgii słowa odprawianej przed katedrą*. s. 1137.

⁴⁰ *Tamże*. s. 1139.

⁴¹ Por. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy św. połączonej z udzieleniem*. s. 506.

⁴² TENŻE. *Przemówienie do przedstawicieli świata kultury zgromadzonych w kościele Świętego Krzyża*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 531.

⁴³ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. połączonej z udzieleniem święceń kapłańskich*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 413.

⁴⁴ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawianej w kościele Wszystkich Świętych*. s. 389.

Z kolei w przemówieniu powitalnym na krakowskich Błoniach Jan Paweł II mówił, że Kościół powinien żyć Eucharystią, gdyż „Eucharystia [to] – sakrament Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Sakrament – znak widzialny liturgii Kościoła. W tym znaku Jego paschalna tajemnica trwa w sposób rzeczywisty: rzeczywistością Najświętszego Sakramentu naszej wiary”⁴⁵.

4. POLSKA DROGA DO EUCHARYSTII PROWADZI PRZEZ MARYJĘ

Każda Eucharystia sprawowana w Kościele i przez Kościół to liturgia sprawowana na ziemi połączona z liturgią nieba (por. Ap 5, 8). W liturgii nieba obok uwielbionego Chrystusa bierze również udział wniebowzięta Maryja (por. KK 62). Można zatem powiedzieć, że Maryja „jest obecna w Ofierze eucharystycznej na miarę więzi, jaka łączy tę Ofiarę z liturgią nieba (...). Jako najbliższa Chrystusowi i nasza Matka ustawicznie wstawia się za nami, dzięki czemu nasze celebry eucharystyczne są bardziej skuteczne”⁴⁶.

Relacja zarówno Eucharystii jak i Maryi do Kościoła, ich wzajemne głębokie powiązanie z tym bosko-ludzkim misterium, stała się również tematem wielu teologicznych refleksji papieża Jana Pawła II. Także w swych przemówieniach eucharystycznych w Polsce papież dosyć często skierowywał uwagę rodaków na postać Maryi. W homilii na rozpoczęcie Krajowego Kongresu Eucharystycznego w Warszawie stwierdził nawet, że: „Rzecz można, iż «polska droga» do Eucharystii prowadzi przez Maryję. Prowadzi przez wszystkie dziejowe doświadczenia Kościoła i Narodu, związane w sposób szczególny z tajemnicą Wcielenia”⁴⁷. Dalej w tym samym przemówieniu papież podkreślał, że: „w Eucharystii jest z nami obecny Chrystus, który stał się człowiekiem za sprawą Ducha Świętego i narodził się z Maryi Dziewicy”⁴⁸.

⁴⁵ TENŻE. *Przemówienie powitalne na Błoniach*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 435.

⁴⁶ Cyt. za: T. SIUDY. *Maryja a Eucharystia*. W: *Eucharystia źródłem życia*. Red. S. Grzybek. Kraków 1987 s. 123.

⁴⁷ JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w kościele Wszystkich Świętych*. s. 388.

⁴⁸ *Tamże*. s. 388.

Jan Paweł II przypominał również Polakom, że Matka Wcielonego Słowa w sposób szczególny i wyjątkowy uczestniczy też w „budowaniu” Kościoła od samych podstaw przez Eucharystię. Maryja bowiem jest osobiście obecna w tych decydujących chwilach, w których te „podstawy” zostają założone w dziejach zbawienia świata⁴⁹.

Warto także podkreślić, że refleksje papieża o Maryi w połączeniu z tajemnicą Kościoła stały się główną treścią inspiracji dla Roku Maryjnego, który w 2000 r. został zainaugurowany w Rzymie. Jan Paweł II przypomniał o tym w Polsce w cytowanej już wyżej homilii wygłoszonej na rozpoczęcie II Krajowego Kongresu Eucharystii⁵⁰.

III. WSKAZANIA PASTORALNE

W pierwszej części niniejszego artykułu uwaga czytelników została skierowana na nauczanie Jana Pawła II na temat Eucharystii w czasie jego podróży apostolskich do Ojczyzny⁵¹. Dokonując teologicznej refleksji nad liturgiczno-pastoralnym nauczaniem papieża na ten temat pragniemy jednak, aby to całe bogactwo nauczania papieskiego nie tylko nie umknęło pamięci, by nie pozostało tylko we wspomnieniach, ale aby stało się przede wszystkim inspiracją do dokładnego przeanalizowania go oraz wyciągnięcia praktycznych wniosków duszpasterskich⁵². W drugiej zatem części naszej refleksji zwrócimy uwagę na niektóre praktyczne postulaty Jana Pawła II, które należałoby zamienić w czyn poprzez katechizację oraz przygotowanie parafialnej liturgii.

1. TEOLOGICZNO-PASTORALNE ZASADY AKCJI KATECHETYCZNEJ

Dzieło katechizacji winno być prowadzone na wszystkich szczeblach i objąć powinno nie tylko dzieci, ale również dorosłych, aby jego podmiotem stali się wszyscy. Katechizacja powinna również

⁴⁹ *Tamże*.

⁵⁰ *Tamże*, s. 389.

⁵¹ Zob. STEFAŃSKI. *Liturgia V pielgrzymki papieża*, s. 25-32.

⁵² Zob. S. CZERWIK. *Miejsce liturgii w życiu Kościoła*. „Liturgia Sacra” 3:1997 nr 2 s. 5-24.

przedstawiać wiernym, że centralnym aktem kultu każdego święta i każdej niedzieli jest Eucharystia⁵³. Dlatego też konieczna jest bardzo wytrwała katecheza na temat Eucharystii.

Na konieczność takiej permanentnej katechezy wskazywał także papież Jan Paweł II. Troska papieża o właściwe pojmowanie liturgii przez wszystkich wiernych związana była bowiem zawsze z jego szczerym pragnieniem, aby liturgia, a zwłaszcza Eucharystia, stała się rzeczywiście „źródłem i szczytem” (zob. KL 10) życia parafialnego⁵⁴. Papież zachęcał zatem rodaków do systematycznej katechezy na temat Eucharystii, jako sakramentu budującego wspólnotę, Kościoł. Papież wskazywał także na konieczność permanentnej formacji eucharystycznej poszczególnych grup, zespołów i stowarzyszeń, jak również i mówił o formacji indywidualnej w tym zakresie⁵⁵.

Na stałą potrzebę życia eucharystycznego należy uwrażliwić szczególnie, zdaniem Jana Pawła II, dzieci, młodzież i rodziców. Papież zalecał też, by w każdej parafii miała miejsce trwała formacja eucharystyczna od Pierwszej Komunii św. poprzez lata szkolne, aż do wieku dorosłego⁵⁶. Formację tę Jan Paweł II zalecał kontynuować szczególnie poprzez pracę w kręgach rodzinnych oraz poprzez nauki stanowe⁵⁷.

2. ZGROMADZENIE EUCHARYSTYCZNE SERCEM NIEDZIELI

W instrukcji *Eucharisticum mysterium* czytamy, że ilekroć wspólnota gromadzi się na sprawowanie sakramentu Eucharystii, uobecnia ona „mękę i zmartwychwstanie Pana w nadziei Jego chwalebego przyjścia. Uwidacznia to najlepiej zgromadzenie niedzielne”⁵⁸. Na uświadomienie tego wiernym należy kłaść nieustannie duży nacisk,

⁵³ Por. RAK. *Eucharystia w życiu*. s. 199.

⁵⁴ Zob. R. PIERSKAŁA. *Liturgia w grupach specjalnych*. W: *Wprowadzenie soborowej odnowy liturgicznej*. Opole 1999 s. 145-161.

⁵⁵ Zob. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie Mszy św. połączonej z udzieleniem*. s. 514.

⁵⁶ *Tamże*.

⁵⁷ Na ten szczególny obowiązek „świadczenia wiary”, świadectwa rodzicielskiej troski i miłości. Jan Paweł II zwrócił uwagę w Zakopanem w 1997 r. Zob. *Słowo do dzieci pierwszokomunijnych zgromadzonych w kościele Świętej Rodziny*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 961.

⁵⁸ Instrukcja *Eucharisticum mysterium*. W: *To czyńcie na moją pamiątkę. Eucharystia w dokumentach Kościoła*. Red. J. Miazek. Warszawa 1987 nr 25 s. 170.

ponieważ tylko w nim rozpoznaje się społeczność w swej istocie. Niedziela stanowi ku temu dobrą okazję⁵⁹.

Zagadnienie stało się także okazją do licznych wystąpień papieża Jana Pawła II na ten temat, podczas pielgrzymek do Polski. W roku 1999 w Warszawie papież przypomniał, że Eucharystia była źródłem jedności i miłości pierwszej wspólnoty chrześcijańskiej. Ta jedność i miłość winna zatem być dzisiaj świadectwem dla świata, stąd też Jan Paweł II zachęcał wiernych, aby zachowywali tradycję uczestnictwa w niedzielnej Eucharystii i świętowania niedzieli⁶⁰. Należy więc, zdaniem papieża, aby liturgia, zwłaszcza niedzielnej Mszy św., angażowała w parafiach liczne zespoły, ale i ogół wiernych. Nie może bowiem to być tylko popis grupy „wtajemniczonych”, ale winno to działanie tych grup zmierzać do ożywienia udziału całej wspólnoty.

Potrzeba jednak, aby dobrze były przygotowane do Mszy św. niedzielnej zespoły lektorów, kantorów, ceremoniarzy i scholi. Należy zatem, według Jana Pawła II, uczynić wszystko, aby Eucharystia była centrum działalności poszczególnych zespołów, grup specjalnych, stowarzyszeń, gdyż ona buduje wspólnotę, włączając poszczególne zespoły w wielką rodzinę Kościoła⁶¹.

Szczególną troską liturgiczną powinny być, zdaniem papieża, objęte małżeństwa i rodziny. Należy bowiem zmierzać do tego, aby każda rodzina w parafii stawała się naprawdę „domowym Kościołem”. Eucharystia powinna też stawać się, według Jana Pawła II, samym źródłem małżeństwa chrześcijańskiego. Do takiego stylu życia winny być także wychowywane ich dzieci⁶².

3. WARTOŚCI WYCHOWAWCZE EUCHARYSTII

Papież w swym nauczaniu w Ojczyźnie stale podkreślał, że liturgia nie może być tylko pięknym, a nawet czynnym uczestnictwem, ale musi mieć także wymiar duchowy, musi zmierzać do życia eucharysty-

⁵⁹ Por. RAK. *Eucharystia w życiu*. s. 198.

⁶⁰ Por. JAN PAWEŁ II. *Homilia w czasie liturgii słowa odprawionej przed katedrą*. s. 1137.

⁶¹ Zob. TENŻE. *Przemówienie na Błoniach*. s. 435 nn.

⁶² TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej dla rodzin*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki*. s. 452-453.

stycznego całej wspólnoty, jak i do zawierzenia Chrystusowi⁶³. W całym więc trudzie duszpasterskim winno chodzić, zdaniem Jana Pawła II, o to, by wiernych doprowadzić do takiego udziału w Eucharystii, aby oni czynnie i pobożnie uczestnicząc w liturgii Mszy św. „byli kształtowani przez słowo Boże, posilali się przy stole Ciała Pańskiego i składali Bogu dziękczynienie; aby ofiarując niepokalaną Hostię nie tylko przez ręce kapłana, lecz także razem z nim, uczyli się ofiarować samych siebie i za pośrednictwem Chrystusa z każdym dniem doskonalili się w zjednoczeniu z Bogiem i wzajemnie ze sobą, aby ostatecznie Bóg był wszystkim we wszystkich” (KL 48).

Jan Paweł II mówił również m.in., podczas pierwszej pielgrzymki do Polski, o wychowawczej roli Eucharystii. W przemówieniu do alumnów, młodzieży zakonnej i służby liturgicznej powiedział wtedy: „Wy sami nie wiecie, jak jesteście piękni wówczas, kiedy znajdujecie się w zasięgu słowa Bożego i Eucharystii. Sami nie wiecie, jacy jesteście piękni, kiedy obcujecie z bliska z Chrystusem, z Mistrzem, starając się żyć w Jego Łasce uświęcającej”⁶⁴.

Do życia eucharystycznego powinny także, zadaniem papieża, prowadzić wiernych praktyki religijne, które umożliwić będą im częste przystępowanie do sakramentu pokuty, a więc, np.: praktyka pierwszych piątków miesiąca, różne rodzaje rekolekcji, dni skupienia dla poszczególnych stanów i grup.

4. POGŁĘBIENIE KULTU EUCHARYSTII

W oddziaływaniu duszpasterskim należy często zwracać uwagę na korzyści, jakie płyną z adoracji Najświętszego Sakramentu⁶⁵. W instrukcji *Eucharisticum mysterium* czytamy bowiem, że „tajemnicę Eucharystii nie tylko czcimy, ale rozważamy” (EM 63).

Papież Jan Paweł II rozpoczął każdą swoją wizytę duszpasterską do Ojczyzny od adoracji Najświętszego Sakramentu. Uważał również, że każdy człowiek wierzący, cały Kościół, a nawet i świat,

⁶³ TENŻE. *Homilia w czasie nieszpórów eucharystycznych skierowana do księży*. s. 430-431.

⁶⁴ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej dla alumnów, młodzieży zakonnej i służby liturgicznej*. W: JAN PAWEŁ II. *Pielgrzymki do*. s. 113.

⁶⁵ Por. RAK. *Eucharystia w życiu*. s. 190.

odczuwają dziś wielką potrzebę kultu eucharystycznego⁶⁶. Bardzo pochwalał i zachęcał też do kontynuowania w dalszym ciągu w Polsce praktyki pierwszych piątków miesiąca, procesji eucharystycznych, zwłaszcza w Boże Ciało.

Podczas swoich pielgrzymek apostołskich do Polski pouczał także rodaków, aby spotkanie z Chrystusem nie było tylko rutynowym nabożeństwem, ale spotkaniem z osobowym i żywym Panem, obecnym w Najświętszym Sakramencie. Ożywienie i pogłębienie tej wiary winno przysłużyć się do pobożnego udziału w liturgii Mszy św., jak i powinno pobudzać wiernych do jak najczęstszego przyjmowania Chrystusa w Komunii św.⁶⁷

Jan Paweł II przypominał ponadto, aby obok okresowych nabożeństw eucharystycznych, dawać wiernym okazję do prywatnej adoracji. Z pastoralnych względów należy zatem zadbać o to, aby kościoły były bardziej udostępnione dla wiernych w ciągu dnia.

Zakończenie

Papież Jan Paweł II z największą pokorą i czcią zbliżał się zawsze do Tajemnicy eucharystycznej. Również jego częste rozważania na ten temat posiadały szczególne znaczenie podczas jego pontyfikatu. Także w licznych pielgrzymkach do Ojczyzny, papież dosyć często podejmował tę tematykę, pragnąc ukazać centralne miejsce Eucharystii w życiu Kościoła i każdego chrześcijanina⁶⁸. Jan Paweł II przestrzegał w nich rodaków, aby ich spotkania z Chrystusem nie były tylko rutynowym nabożeństwem, ale spotkaniem z żywym Obecym prawdziwie Panem. Zawsze też uważał, że: „Ożywienie i pogłębienie kultu eucharystycznego jest sprawdzianem prawdziwej odnowy – tej, którą Sobór postawił sobie za cel. Jest tej odnowy punktem poniekąd kulminacyjnym. Kościół i świat odczuwają wielką potrzebę kultu eucharystycznego. Jezus oczekuje nas w tym Sakramencie miłości. Nie żałujmy naszego czasu na spotkanie z Nim (...)”⁶⁹.

⁶⁶ POR. JAN PAWEŁ II. *Tajemnica i kult Eucharystii*. W: *Listy Ojca Świętego Jana Pawła II do wszystkich kapłanów Kościoła na Wielki Czwartek (1979-1997)*. Kraków 1998 s. 40 nn.

⁶⁷ TENŻE. *Słowo do młodzieży zgromadzonej*. s. 446-447.

⁶⁸ TENŻE. *Homilia w czasie Mszy św. odprawionej w kościele Wszystkich Świętych*. s. 389-390.

⁶⁹ JAN PAWEŁ II. *Tajemnica i kult*. s. 40-41.

Potrzebne więc wydaje się dalsze rzetelne studium papieskiego nauczania na temat Eucharystii m.in. po to, aby „w okresie posoborowym, wspólnota chrześcijańska nauczyła się znacznie dojrzej sprawować sakramenty, a zwłaszcza Eucharystię”⁷⁰.

MYSTERY OF THE EUCHARIST IN STATEMENTS OF JOHN PAUL II DURING HIS PILGRIMAGES TO POLAND

S u m m a r y

Pope John Paul II with the most saintly humility and respect was coming up to the Eucharistic Mystery. His frequent reflections on the Eucharist were of great importance as well. In his pilgrimages to homeland John Paul II often took up Eucharistic subject matter. In this way he showed that the Eucharist takes up a central place in life of the Church. Through his teaching and Eucharistic piety Pope invited all Christians to meet with living Lord, always present – Christ.

Thum. Jarosław Sempryk

Słowa kluczowe: Eucharystia, Jan Paweł II w Polsce

Key words: the Eucharist, John Paul II in Poland

⁷⁰ TENŻE. List apostolski *Mane nobiscum Domine*. Katowice 2004 s. 9 (8).